

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NYT FRA LOKALHISTORIEN

UDGIVET AF LOKALHISTORISK SELSKAB FOR BRØNSHØJ, HUSUM OG UTTERSLEV

"Der var så dejligt ude på landet..." Så smukt var der på Bispebjerg for 150 år siden, hvor det eneste større byggeri var Bispebjerg Mølle - eller Utterslev Mølle, som den oprindelig kaldtes. Med storslået udsigt ind til Københavns tårne og til den anden side kig til Furesøens vover.

Læs i dette blad om møllersvenden, der var ansat på møllen og kunne nyde den smukke udsigt.

Ukendt maler o. 1850

NYT FRA LOKALHISTORIEN udkommer fire gange om året. Eftertryk er tilladt efter aftale og med kildeangivelse. Bladet modtager meget gerne indlæg fra medlemmerne, men redaktionen påtager sig intet ansvar, hverken for indhold eller for korrektur.
Redaktion: Bo Öhrström (ansvarshavende).

Indhold

Butiksdøden fra Fuglsang Allé til og med Bellahøjvej af Jytte Zabel	2
Topografi i gamle bøger af Helge Baun Sørensen	5
Guld fra arkivet af Helge Baun Sørensen	7
Husum bønders stridigheder om eng og ager af Svend Ole Nielsen	9
Spørgehjørnet af Helge Baun Sørensen	17
Arrangementer og møder	23
Åbent Hus i Lokalhistorisk Arkiv	23
Adresser	24

Butiksdøden fra Fuglsang Allé til og med Bellahøjvej af Jytte Zabel

Jytte Zabel er opvokset i Brønshøj, hvilket hun også skriver om i nedenstående artikel, og har i mange år boet på Basnæsvej sammen med sin nu afdøde mand Hans Åge Zabel. Jytte er en kendt – og anerkendt – naivistisk kunstner, som har glædet mange med sine farverige og positive billeder.

Her var en del forretninger, da mine forældre flyttede fra Nørrebro til Brønshøj til Torbenfeldtvej. Det var næsten som en lille provinsby. Det var let at købe ind 1931.

Jeg vil nævne disse butikker, som jeg husker dem.

Der var et lille ismejeri, hvor vi altid købte bøttesmør og store æg + mælk og fløde.

Ved siden af lå en tobaksforretning. Han solgte godt, da mange var rygere. Man kunne også købe slik og ugeblade.

På næste hjørne lå endnu et ismejeri med et større udvalg. Ved siden af lå en købmand.

På næste hjørne lå en manufakturforretning ejet af 2 ældre damer, som var søskende. Her kunne man købe undertrøjer og brune underbukser med lodden vrang + gråbrune strømper af bomuld + små laksefarvede korsetter ligeledes knapper og nipsenåle og alm nåle.

På den anden side.

På Annebergvej ved Degnemose Allé lå den ”lille baker”, og lidt længere henne havde Hr. Jepsen i sin villa nede i kælderen indrettet en herrefrisørsalon. Han fik sig en kone, som jeg vil fortælle lidt om:

Mange år senere, da jeg boede på Basnæsvej og havde mand og børn, fik Fru Jepsen et kørekort og en bil. Da vi pt. ikke havde bil, fik hun lov til at låne vores garage. Men uha, uha. Første gang bilen skulle på plads, kørte hun ind i vores lygtepæl. Min mand prøvede at lære hende forskel på speederen og bremsen, og han kørte små ture med hende. Når hun kom kørende, råbte jeg til børnene: ”Gem jer, gem jer – Fru Jepsen kommer”.

Det var et lille sidespring. Så vi fortsætter.

Lidt efter Jepsens hus lå en damefrisør og på hjørnet en købmand. Det var Fru Drotved, der havde den. Hun var 45 år og var enlig. Hun blev gravid og fødte en dreng i butikken, og 2 dage efter var hun klar til at ekspedere. Sej dame.

I 2. opgang i de gule huse havde Fru Nielsen indrettet en damefrisørsalon i sin lejlighed i stuen. Her blev man permanentet med store opvarmede jernklemmer.

På hjørnet lå Fru Jensens manufakturforretning med stort udstillingsvindue mod Annebergvej og ved siden af en cykelsmed. På den anden side på hjørnet lå en skomager. Her fik vi nye såler og hæle på vores sko.

På hjørnet af Annebergvej og Bellahøjvej lå Wienerbageren ”den store baker”, som vi kaldte den. De havde dejligt brød og kager.

Om hjørnet på Bellahøjvej lå en god slagter og skråt overfor en malerbutik. Folk købte tapet og maling. De fleste gjorde selv deres lejlighed i stand.

På hjørnet af Bellahøjvej og Annebergvej lå Kronen. Her kunne man købe de dejligste salater og pålæg.

Går man nu ned ad Bellahøjvej, lå der en grønthandler og dernæst et lille trykkeri, hvor man kunne få lavet kopier.

Lidt længere nede en fantastisk god boghandler med en mængde bøger + tegnepapir og blyanter.

Herefter en lille IRMA – den holdt ikke så mange år, og helt nede på hjørnet lå en købmand. Uden for var samlingssted for øldrikkere.

Ja tænk alle disse forretninger, jeg har nævnt, er borte.
Folk handler nu i supermarkeder.

Postkort tegnet af Jytte Zabel

Topografi i gamle bøger

af Helge Baun Sørensen

En gammel beskrivelse af Brønshøj Sogn:

Brønshøj=Sogn, hvortil hører Kirkebyen **Brønshøj**, har 8 Gaarde, 12 Huse. **Vangeløse** har 14 Gaarde, 5 Huse. **Husum** har 17 Gaarde, 22 Huse. Her har fordem lagt en Herregaard, **Husumgaard** kaldet, bygt af Biskop Absalon, og beboet af adskillige fornemme Familier; men Gaarden blev Aar 1734 afbrudt og lagt til Rytterkaabler. **Uttersløv** har 16 Gaarde, 24 Huse. **Emdrup** har 5 Gaarde, 1 Hus. **Emdrupgaard**, et smukt Lyststed med anseelig Bygning, Hauge og Vænge. Til denne Gaard var en Ladegaard paa 12 Tønder Hartkorn ufri Jord, som nu ere solgte og indelukte for sig selv. **Søborg=Huus** var tilforn en Kroe, men nu ei længer, efterat den nye Landevei er anlagt. Derimod er her nu indrettet et **Hestemølle=Værk** med Sigter til Grubegryn. **Brønshøj Kirke** tilhører Biskoppen i Siælland *pro officio*, tilligemed dens tre Tiender. I Kirken, som er bygt af Kritsteen, hænger udi Koret en Steentavle over Biskopperne i Siælland. Til Sognets Fattige er et Legatum af 50 Rdl., som altid staaer hos Præsten, der uddeler aarlig Renter heraf.

(uddrag af 'Baron Holbergs Geographie eller Jordbeskrivelse', 1777)

Brønshøj Sogn i slutningen af 1700-årene, hvor Vanløse, Emdrup, Husum og Utterslev hører med i sognet, fra en tid hvor det meste af Danmark er landsbyer og marker.

Ludvig Holberg er anført som forfatter, men det skal tages med et stort gran salt. Den berømte komediedigter var en meget lærd mand, en kosmopolit, der interesserede sig for næsten alt inklusive historie og geografi. Men det smukke værk er udarbejdet af en Nikolaj Jonge, der med små bogstaver anfører, at den er forfattet efter Holbergs lidet latinske geografiske kompendium, men nu 'vidtløftigere udført, forøget med de bedste, nyeste og tilforladeligste geografiske Efterretninger samt ziret med behørig Landkorte.'

Lånte fjer

Sagen er, at Nikolaj Jonges bog er 200 gange mere omfattende end Holbergs værk! Forfatteren bygger på Holbergs lille skrift og henter derpå de fleste af sine oplysninger fra udenlandske forfattere og vedr. danske forhold fra Erik Pontoppidans 'Danske Atlas'. I dag ville den slags ende i byretten, og bogen ville få ændret sin titel, men dengang havde man en noget anden opfattelse af ophavsret.

Holberg døde i 1754 og kunne ikke gøre indsigelser, men havde han levet, ville han måske have modtaget værket med høflig tak og stillet det op på loftet, for det skulle ikke indgå i hans bogsamling.

Da han omkring 1730 sad og arbejdede med geografiske og topografiske emner, gjorde han sig tanker om de eksisterende værkers vederhæftighed. ". . . adskillige fremmede Skrifter om disse Riger ere saa uformerlige, at hvis Autores ikke udi Titrerne havde merket, at det skulde være om Dannemark og Norge, skulde man neppe af Beskrivelserne kunne giette sig til, enten man var i Europa eller Africa, enten man læsede en Beskrivelse over Misisippi eller Dannemark, saa at det er gaaet dem ligesom visse gamle skildrere, af hvis tegninger man ikke har kunnet skille et huus fra en kirke, en hund fra en katt, med mindre skildrerne ved overskrifter havde givet saadant tilkjende". Skrevet med humor og vid, sådan som vi kender ham. Det, han skriver, er med andre ord, at man simpelthen ikke kan stole på, hvad folk skriver - et ganske sikkert meget udbredt fænomen ved den tid.

Brønshøj Præstegård tegnet i 1896 af Alfred Broge. De gamle bindingsværksbygninger har ligget der siden 1700-årene, hvor beskrivelsen af sognet stammer fra. Hele den gamle firelængede gård blev revet ned i forbindelse med opførelsen af den nye præstegård i Brønshøj i 1901.

Dansk topografi

Skildringer af lande og deres geografi var populære i 1700-tallet. Alle enevældige regenter ønskede at få overblik over landets ressourcer, antal mennesker, jordarealer, skov, høstudbytte osv.

I Danmark er det første betydelige værk i denne genre *Arent Berntsens Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed* fra 1656. Den første stort anlagte landsbeskrivelse er Erik Pontoppidans *Den Danske Atlas* fra 1764-81, og det danske hovedværk er *J.P. Traps Danmark*, der første gang udkom 1858.

Nikolaj Jonges beskrivelse af Brønshøj Sogn er ikke forkert, men snuppet fra andre og altså ikke skrevet af Ludvig Holberg. I næste nummer af Nyt fra Lokalhistorien bringer vi Trap Danmarks beskrivelse fra 1858.

...

Ordforklaring (ved Svend Ole Nielsen):

Rytterkaabler - d.s.s. rytterkoppel. Et rytterkoppel var en indhegnet mark, der var udlagt til græsning for de såkaldte rytterheste. Det var under rytterdistrikterne, som Brønshøj Sogn var en del af.

ufri Jord - Bøndernes jorde var før udskiftningen ufrie og skattepligtige eller fæsteafgifts- og landgildepligtige. Det var altså den jord, der var forbeholdt bønderne i fæstegårdssystemet modsat embeds- eller hovedgårdsjorden. Bondejorden måtte ikke henlægges under en hovedgård eller Krongodset.

Guld fra arkivet

af Helge Baun Sørensen

I sommeren 2019 modtog Lokalhistorisk Selskab en omfattende samling af arkivalier fra dødsboet efter tidl. lokalentusiast, fotograf og journalist Jørgen Bjerregaard. De mange papirer blev overdraget i et antal sække og takket være vores formand og kasserers snarrådighed, blev de bragt til arkivet, hvor de sidenhen blev pakket ud og sorteret. Det stod meget hurtigt klart, at der var tale om en uvurderlig skat af dokumenter og fotografier fra Brønshøj, Husum og Utterslev.

Blandt arkivalierne var to arkivkasser af træ indeholdende flere hundrede ordnede negativer med motiver fra såvel gamle dage som nyere tid. For det meste er der tale om affotograferinger i højeste professionelle kvalitet af postkort og originalfotografier. Er man vant til at bladere i fotokopier af gamle fotos, er dette en ganske anden seriøs verden.

I dette nummer af Nyt fra Lokalhistorien og de følgende vil vi bringe smagsprøver fra den enestående fotosamling.

Morten Jensen, der er uddannet reprofotograf og medlem af vores selskab, har sagt ja til at scanne udvalgte negativer fra samlingen. Der er tale om meget store negativer, ca. 13x18 cm, som ingen normale scannere kan klare. Via en meget enkel opstilling med en lyskasse i A4-størrelse og et spejlreflekskamera på fotostativ er det lykkedes Morten at få det allerbedste ud af materialet. Vi takker mange gange og glæder os over resultatet.

...

Jørgen Bjerregaard (1926-98) var brønshøjer og boede en tid lang i Risvangen. Han blev uddannet fotograf og var sidenhen journalist ved Brønshøj Husum Avis, hvor han skrev under navnet *fox*. Han var meget engageret i bydelens lokalhistorie og dannede 'Brønshøj Byhistoriske Arkiv', som en årrække havde til huse i Rytterskolen.

Kolonialhandel på H. C. Jensensvej, nuværende Rentemestervej. Zoomer man tilpas ind på vejskiltet kan man se, at vi er på hjørnet af Carolinevej, som i 1930 blev til Provstevej. Stedet findes den dag i dag, dvs. de gamle huse ligger der endnu i krydset Rentemestervej-Provstevej, hvor der i dag er et lille rundkørselsbump. KRAK 1929 beretter, at indehaveren hedder Carl Matthiesen, og man skal ringe Taga 488v, hvis man skal bestille varer bragt ud.

Den berømte kælkebakke ned til Degnemosen med Højdebeholderen i baggrunden. Området var ved denne tid nærmest ubebygget, efter at Københavns Kommune havde opkøbt det meste med henblik på byggeri. Det var her Bellahøjhusene rejste sig en del år senere, og i de mellemliggende år var der populære kolonihaver ned til mosen. Højdebeholderen lå dengang meget synlig fra alle sider. Da den sidenhen blev fjernet i 2016, lå den gemt inde bag tæt huskads.

Husum bønders stridigheder om eng og ager

af Svend Ole Nielsen

I perioden 1633-36 opstod der en række konflikter mellem bønderne i Husum. Det var stridigheder og uoverensstemmelser, som blev behandlet ved retten i Sokkelund Herredsting, og derfor kan vi følge sagerne via de retsreferater der er nedskrevet i Sokkelund Herreds Tingbøger for denne periode.

Uoverensstemmelserne drejede sig primært om adgang til brugen af ager og eng og især om de uklare forhold omkring den præcise grænse mellem fæstebøndernes jordlodder og mellem deres engstrækninger. Samtidigt hermed eksisterede der også nogle personlige modsætningsforhold både mellem enkeltpersoner og mellem forskellige grupper af bønder. Det skyldtes bl.a., at nogle følte sig forfordelt i forhold til andre, og at nogle tog sig til rette uden at have afstemt det med de andre bønder i landsbyen.

Rækken af de sager, der i det kommende vil blive beskrevet, tog sin begyndelse sommeren 1633 mellem byens to storbønder (herom senere) På Herredstingets møde torsdag den 18. juli stævnedes Anders Sandersen sin nabo i Husum, Oluf Nielsen med tilnavnet Kloutofte, for et overfald, som han havde begået på ham

søndag den 14. juli. I samme møde anklagede han også Oluf Nielsen for at han havde tøjret noget af sit kvæg på Anders Sandersens eng og ladet dem afgræsse denne eng.

På Herredstinget ugen efter den 25. juli mødte Anders Sandersen igen frem på tinge for at klage over det overfald, han havde været udsat for af Oluf Nielsen Kloutofte. Han havde ladet sig syne og undersøge nærmere af Hans Lauridsen fra Virum og Jørgen Olsen fra Trørød. De kunne bevidne, at der var slået et hul i hans hoved, som krævede behandling af en bartskærer. En bartskærer var både en barber og en person med en vis kirurgisk uddannelse, der bl.a. kunne behandle sår.

Twisten mellem de to storbønder fortsatte i Herredstinget torsdag den 1. august. Anders Sandersen afkrævede her penge af Oluf Nielsen for den bartskærløn, han havde måttet betale for at få behandlet sine sår, og så krævede han også penge for kost og forplejning. Oluf Nielsen svarede på Anders Sandersens anklager og benægtede, at han skulle have overfaldet Anders Sandersen, og det ville han blive ved med, indtil Anders Sandersen kunne bevise, at det var tilfældet. Han hævdede derimod, at det var Anders Sandersen der havde slået ham på næsen og i øjnene, så han i lang tid ikke kunne se ud af dem. At der var alkohol indblandet i sagen, fremgår af Oluf Niensens påstand om, at han havde fået kastet øl i ansigtet.

På samme møde tiltalte Anders Sandersen Oluf Nielsen Kloutofte for at skyldte ham penge for noget af hans hø på et beløb af i alt 8 Rigsdaler og endnu et beløb på 20 Skilling. Oluf Nielsen blev dømt til at betale beløbene inden 15 dage eller at blive pantsat.

Husumbeboernes forskellige status

Der var betydelige forskelle og økonomiske skel mellem de forskellige grupper. De havde det tilfælles, at de alle var fæstebønder, der skulle yde landgilde (dvs. afgift i naturalier) til kronen, som var deres fælles øvrighed. Dermed hørte ligheden også op.

De to store bønder, der boede i Husum, var Anders Sandersen og Oluf Nielsen, og man kan formode, at deres gårde tilsammen var så store, at de udgjorde omtrent 40% af landsbyens jord. Det gjaldt såvel ager som eng, der udgjorde en stor del af landsbyens jordtilliggende. Det fremgår af en registrering, der findes i Sokkelund Herreds Tingbøger den 16. juli 1635, i hvilken der gives oplysning om, hvor meget korn den enkelte bonde i landsbyen såede og hvor mange læs hø, der blev bjærget. Sammenlagt kan det give én nogenlunde målestok for, hvor meget jord den enkelte bonde i landsbyen brugte til at dyrke korn og om størrelsen af de engstrækninger, som de enkelte bønder havde til at bjærge hø fra. De store bønder bjærgede således sammenlagt 60 læs hø (30 læs hver), hvor

de mindre bønder bjærgede i alt 84 læs hø. De to store bønder såede i alt 28 pund byg, hvor de mindre bønder i alt såede 34½ pund byg.

De to store gårde betalte samme landgilde og er de eneste i skattemandtalslisterne for Husum (Københavns lens regnskaber for 1632-34), der benævnes landboere. De øvrige beboere i landsbyen var enten ugedagstjenere eller husmænd.

Alle de mindre gårde i landsbyen var ugedagstjenere. Der var i alt 8 af dem, og at de var ugedagstjenere betød, at de havde flere pligter end andre fæstebønder. De skulle gøre mindst en dags hovarbejde om ugen. I realiteten blev det i årets løb til betydeligt flere dages pligtarbejde om ugen; især i uger hvor der skulle pløjes, harves og sås, såvel som i høstperioden. Dette hovarbejde blev i hovedsagen udført på Den nye ladegårds marker. Den nye ladegård bestod arealmæssigt nogenlunde af det område, som Frederiksberg udgør i dag. Ugedagstjernerens arbejde bestod hovedsageligt i dyrke korn på ladegårdens marker, og hvad der var forbundet hermed.

Endelig var der landsbyens husmænd, der ejede et hus, men ingen adgang havde til at dyrke jord. Gruppen af husmænd udgjorde den fattigste del af landsbyens befolkning, og den bestod hovedsageligt af daglejere, deltids håndværkere, fattige og enker. De havde ingen adgang til bystævnet, der udgjorde landsbyens selvstyre. På bystævnet blev der truffet beslutninger om alt, hvad der angik livet i landsbyen og på dens marker. Der blev her truffet beslutninger om hvornår, der skulle sås og om hvornår, høsten skulle påbegyndes. Om regler for løsgående hunde og svin i landsbyen osv.

Det forhold, at de to store gårde hver for sig var så meget større end de otte små gårde, gav tilsyneladende anledning til et modsætningsforhold mellem de to grupper. Især om jord og afgrøder. Det fremgår af de referater, der kan læses om i Sokkelund Herreds tingbøger i de godt fire år, vi kan følge udviklingen heraf. Der var også stridigheder og konflikter mellem de to store bønder indbyrdes, som det fremgår i indledningen af denne artikel. Konflikterne handlede især om, hvem der besad og skulle have adgang til at benytte bestemte engarealer.

Flere sager om eng og ager for Herredstinget

Ved mødet på Sokkelund Herredsting den 22. august 1633 anklagede Anders Sandersen Oluf Nielsen for at ville gøre krav på og tilegne sig nogle stykker jord, der i mands minde (siden arilds tid) skulle have ligget til hans gård. Det drejede sig om nogle engstykker, der lå forskellige steder på landsbyens jorde. Om et engstykke, der lå ved Dudemandsengen. Og om det stykke, der strakte sig bag dæmningen fra grøften og hen til hushjørnet ved Anders Sandersens gård. Og om hvorvidt Svineholmengene burde løbe længere end til pælene ved Terneholmen, som var to gårdsædeenge. Endelig om endnu en eng, der strakte sig ud fra Gåseholm ager, og om hvorvidt den ikke burde gå ud lige til gærdet.

Otte synsmænd blev udnævnt til at syne de pågældende områder og afgive en udtalelse om resultatet af denne syning.

Udskiftningskort af Husum landsby, som den så ud i 1781. Måske det tidligste kort af landsbyen. Selve landsbyens udseende har dog ændret sig meget fra den periode, som denne artikel beskriver, og som foregik ca. 150 år tidligere. Dog har de indtegnede betegnelser for engarealer og markstykker sikkert også været gældende i 1630-erne.

Retsforhandlingen om denne sag fortsatte ved Herredstinget den 10. oktober 1633. Her havde Anders Sandersen indkaldt vidner, og Oluf Nielsen blev pålagt at være til stede ved mødet. Niels Madsen fra Husum, som havde boet i landsbyen i 50 år, hævdede, at den eng, der blev kaldt Terneholmen, havde ligget til den gård i Husum, som Anders Sandersen boede på. Det var den eng, som Herredstinget netop behandlede, og hvorom striden mellem de to store bønder drejede sig. Han hævdede samtidig, at den eng som kaldtes Gaaseholms ager og eng, der strækker sig ud til gadegærdet også skulle tilhøre Anders Sandersen.

Jeppe Rasmussen fra Herlev vidnede også til fordel for Anders Sandersen. Således hævdede han, at den eng, der kaldtes Terneholmen, havde hørt til Anders Sandersen gård i de 46 år, han havde boet i Husum. Han hævdede endvidere, at Anders Sandersens del af Gaaseholms ager og eng strakte sig helt ud til gadegærdet.

Den gruppe af otte synsmænd, der den 22. august samme år var nedsat for at syne de omstridte engområder, der var stridens kerne, var nået frem til et resultat af deres åstedsundersøgelse på Husum mark. De havde omhyggeligt undersøgt stederne og var nået frem til det resultat, at alle de omstridte engområder burde ligge til Anders Sandersens gård, fordi det i mands minde havde været tilfældet. Synsmændene afviste således, at Oluf Nielsen kunne gøre krav på nogle af disse engområder.

Voldgift

På Herredstingets møde den 19. december blev den endelige afgørelse om sagen mellem de to modstridende parter angående nogle englodder på Husum mark afgjort og af sagen om den ulovlige bjærgning af hø, der var blevet behandlet tidligere på året. Det var mellem de to parter blevet besluttet, at det skulle ske ved en voldgift. Det var også den gang muligt i forbindelse med en privat strid mellem to parter, at disse kunne udpege nogle sagkyndige til at træffe en bindende afgørelse, efter at de havde hørt parternes fremlæggelse af sagen. Fire mænd var blevet udpeget, og de nåede frem til, at Oluf Nielsen skulle betale Anders Sandersen for hans udgifter og for den ulovlige bjærgning af hø og andet til et beløb på otte Slet daler. Derpå gav de hinanden hånden samtidig med at Oluf Nielsen lovede at betale beløbet senest den førstkommende kyndelmisse, dvs. den 2. februar 1634.

Flere sager om stridigheder mellem landsbyens bønder

Den 17. september 1635 indstævnedes Peder Pedersen sin landsbyfælle Oluf Nielsen og hans karl Anders Mortensen for Herredstinget, hvor de skulle være til stede for at høre hans anklage mod dem og redegøre for deres opfattelse af sagen. Peder Pedersen tiltalte Oluf Nielsen for at have ladet sin karl høste en del af hans byg på en eng, som kaldes Brønns engen, hvor noget af Oluf Nielsens ager grænsede op til. Peder Pedersen ville derfor høre om, hvorvidt Oluf Nielsen mente at have lovlig adkomst til det afhøstede stykke jord. Peder Pedersen ville også vide om Oluf Nielsen vedkendte sig, at der var sket det, som Peder Pedersen anklagede ham for, og om hvorvidt han gjorde krav på det jordstykke, som det afskårne korn havde groet på, og som Oluf Nielsens karl havde høstet. Dette stykke jord var markeret med to pæle.

Oluf Nielsen svarede, at han havde fæstet det omtalte jordstykke af hans kongelige majestæt, og at hans forgænger på gården også havde dyrket dette stykke jord. Derfor ville han gøre krav på det. Peder Pedersen ville af samme grund have alle de Husum mænd, der havde været med til at sætte de omtalte pæle, til at vidne i sagen, for dermed at få fastslået grænserne mellem hans egne jordlodder og Oluf Nielsens lodder.

På det efterfølgende møde ved Herredstinget den 24. september skulle alle de andre bønder i Husum møde frem for at bevidne, hvad der var sandheden om de pæle, der stod i Brynis engen. Også Oluf Nielsen og hans karl blev pålagt at være til stede ved retshandlingen. De fremmødte vidner skulle ligeledes udtale sig om, hvorvidt Oluf Niensens karl havde frataget Peder Pedersens korn ved mejning og ført det bort.

Derpå vidnede Anders Sandersen. Han berettede, at for fem eller seks år siden var alle Husum bys mænd forsamlede på marken ved Brynis eng. I den anledning blev der sat pæle til at markere grænserne for alle de forskellige lodder. Derpå vidnede Niels Madsen også bosiddende i landsbyen. Han fortalte, at for fjorten dage siden kom Peder Pedersen til ham og bad ham om at gå med ud og se på den mark, hvorfra noget af hans korn var blevet afmejet. En mark, som Peder Pedersen gjorde krav på. Derpå gik han med Peder Pedersen ud til den såkaldte Brynis eng. Her så han, at der i den ene ende var afmejet noget mindre end i den anden ende, såvel som at kornet var blevet ført bort. De resterende vidner tilsluttede sig stort set de allerede fremførte vidneudsagn.

Efter den ovenfor refererede sag på mødet i Herredstinget den 24. september var der på øvrighedens befaling blevet udpeget 8 synsmænd, der skulle foretage en grundig undersøgelse af alle fæstebøndernes lodder samt de gærder, der afgrænsede dem. Der blev ved samme lejlighed opstillet en længere liste, der skulle præcisere for synsmændene, hvad der skulle undersøges, og hvad de skulle foretage sig i forbindelse med den pålagte opgave. De skulle tage rundt på alle gårdene i Husum samt disse gårdes jord af agre og eng. Her skulle de se og registrere, om alt var i orden, eller om der kunne findes mangler og uregelmæssigheder. Det skulle undersøges, om der var nogle fæstebønder, der havde frapløjet andre bønder noget ager. Om der var klager over forpløjningen for enden af agrene, eller om der var andre forhold, der var blevet klaget over af den ene eller anden part i sagen. Hvis der kunne registreres uenigheder om nogle af de undersøgte forhold, skulle de udpegede synsmænd efter bedste evne og i al mindelighed forsøge at bringe de stridende parter til at opnå en fælles forståelse. Ved syningen skulle de undersøge, om skellet lå det rette sted mellem de enkelte fæstebønders jordlodder. Synsmændene skulle i den forbindelse tage udgangspunkt i, hvordan skellene havde ligget siden arilds tid; dvs. hvordan de havde været gældende så langt tilbage, som nogen kunne huske. Om hvorvidt der ikke var synlige skel i form af sten eller pæle eller på anden måde var markeret, hvor grænsen mellem to agre eller enge gik. De enkelte bønder skulle derpå underrettes om deres jords bredde og længde, og der måtte ikke fratages eller tillægges nogen gård noget jord, hvad enten den var stor eller lille, som den ikke tidligere havde været i besiddelse af. Der skulle inden 3 uger været opsat tydelige kende-

tegn i form af gærdsel, sten eller jord, som derefter med jævne mellemrum skulle vedligeholdes.

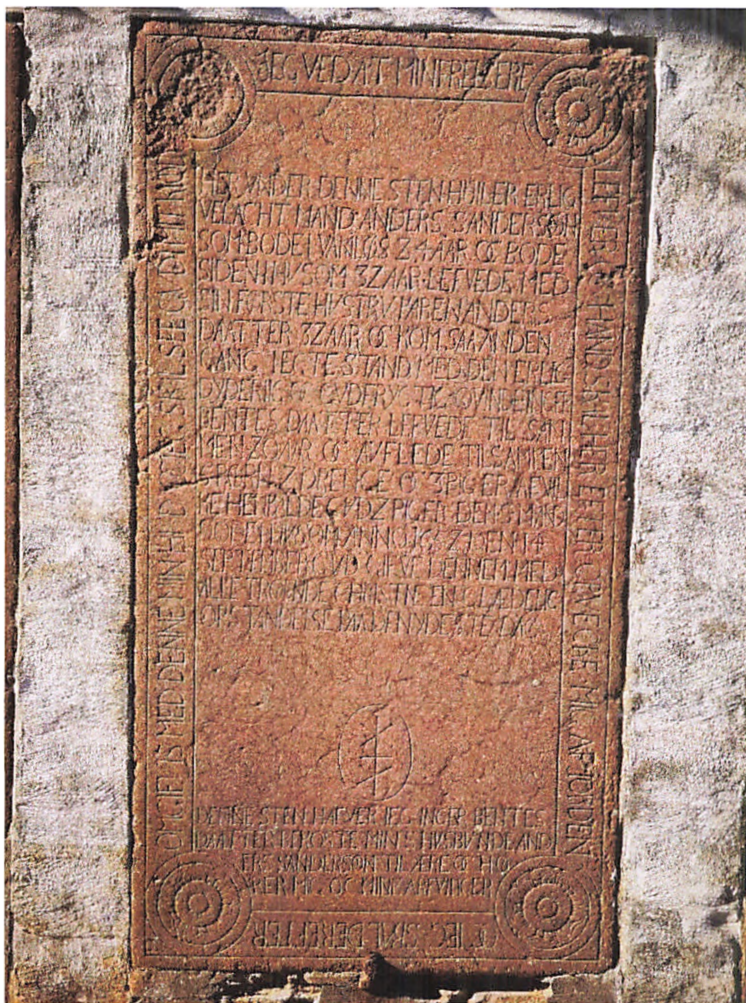
Kongen og lensmanden griber ind

I slutningen af året 1635 havde de otte små bønder i Husum indsendt en klage til kongen i form af det danske kancelli. Heri kom deres frustration over forholdene i Husum stærkt til udtryk. Der blev i klagen gjort opmærksom på at de små fæstebønder kun havde ringe brug i ager og eng mellem by og markskel i forhold til størrelsen af deres landgilde, og de havde derfor anmodet om, at jorden til deres by måtte blive målt op, så både de store og de små gårde alt efter den landgilde (datidens afgift eller skat i form af naturalier fra kronens gods) kunne få, hvad der tilkom dem af ager, eng og gærder. De ønskede, at der blev oprettet skel og forpløjning, hvorefter enhver havde at rette sig. Kongen indså problemet, og der blev den 26. november 1635 sendt en skrivelse til Niels Trolle, der var Københavns lensmand. I skrivelsen blev lensmanden bedt om at lade landsbyens jord blive opmålt og derefter påse, at hver gård fik, hvad den burde have af ager og eng, samtidig med at der oprettedes de rette skel.

Peder Pedersen, der var en slags talsmand for alle de otte mindre fæstebønder i landsbyen, mente, at de to store bønder havde mere jord og eng, end de efter størrelsen af deres landgilde burde have. Han gav i dramatiske vendinger udtryk for, at den nuværende tilstand med de mange og omfattende stridigheder omkring den rette fordeling af eng og ager truede med at blive til fordærv og undergang for landsbyen.

Otte udpegede synsmænd havde den 4. februar 1636 sammen med alle landsbyens bymænd begivet sig ud på Husum mark for at foretage en rebning (dvs. opmåling) af de steder, hvor der var tvivl om placeringen af de rette skel mellem forskellige jordlodder. Peder Pedersen havde således klaget over forskellige skels placering og havde i den forbindelse især rettet beskyldninger mod de to store bønder, Anders Sandersen og Oluf Nielsen. Synsmændenes opgave var at gøre deres yderste for at forlige de forskellige parter i de tilfælde, hvor der var uoverensstemmelse om skel i bymarken.

Lensmanden Niels Trolle, der var den øverste ansvarlige embedsmand for fæstebøndernes forhold i Københavns Len, tog sagen alvorligt, og han ville derfor personligt tage affære. Han var klar over, at der måtte indgås en større forligsaftale for at få bilagt de eksisterende uoverensstemmelser, der var til stor skade for landsbyen. Han indkaldte derfor de stridende parter til at møde ham personligt, så han med deres egne ord kunne høre de forskellige udlægninger af sagen.

Anders Sander-
sen er en af ho-
vedpersonerne
i denne tekst.
Hans gravsten
er indsat på
Brønshøj kirkes
nordlige kirke-
gårdsmur. På
den store grav-
sten står en
længere tekst
om hans liv. Af
teksten fremgår
det, at han flyt-
tede til Husum i
1620. Her boe-
de han til sin
død i 1652. Før
det boede han
24 år i Vanlø-
se. Det fremgår
også, at han
var gift to gan-
ge, og at han i
alt fik 5 børn; 2
drengene og tre
piger.

Lensmanden synes at have lyttet mest til de otte mindre fæstebønder, idet han besluttede, at en del af de to store bønders jord skulle tilfalde de mindre bønder. Forud for denne deling skulle fæstebønderne sætte pæle, der markerede deres da eksisterende jordlodder.

Forfatterens kommentar: Det vil i denne forbindelse blive for omfattende og lidt formålstjenligt at beskrive de mange ændringer af de forskellige jordlodder, der blev foretaget af de otte synsmænd.

Lensmanden håbede, at der med de gennemførte ændringer ville falde ro over den tilspidsede konflikt, og at der således ikke mere blev brugt så megen energi og tid på uoverensstemmelserne om ager og eng, der havde fyldt så meget i landsbyens liv de seneste år. På Herredstingets møde den 24. marts 1636 var

Peder Pedersen mødt op på de otte mindre bønders vegne, og Anders Sandersen var mødt frem på hans egne og Oluf Niensens vegne. De fik mulighed for at komme med indsigelser mod det endelige forlig, der var kommet i stand den 3. marts 1636. Ingen af parterne havde dog kommentarer til de beslutninger, der var truffet, og som nu blev ført ud i livet. De to fremmødte bad kun om, at få de otte synsmænds afgørelse på skrift. Efter det store forlig og den detaljerede justering af de enkelte lodder på Husum mark, synes der herefter at være faldet ro over landsbyen igen.

En enkelt sag om afmejnning af en englod fulgte dog efter det store forlig den 24. marts 1636, men sagen var dog nok snarere udtryk for, at en slags "normaltilstand" havde indfundet sig, end at der var tale om en genopblussen af tidligere tiders ophedede konflikter. Anders Sandersen anklagede på Herredstinget den 6. oktober 1636 Niels Sørensen for at have slået noget eng fra hans mark og tilgnet sig afgrøden. Ved Herredstinget 10. november erkendte Niels Sørensen, at det, han var anklaget for, havde fundet sted. Han blev dømt til at betale 3 Slet daler til Anders Sandersen.

Anvendt litteratur: Sokkelund Herreds Tingbøger 1628-1637, Kbh. 1960-76. Valdemar Møller: Fra Sokkelund Herred, Kbh. 1924. Poul Meyer: Danske bylag, Kbh. 1949. Sv. Ole Nielsen: Fra fæster til selvstændig bonde og husmand. 1917. Kancelliets Brevbøger 1628-37.

Utrykte arkivalier: Københavns lensregnskaber 1625-37. Jordebøger 1625-37, Københavns len, Ekstraskattemandtaller 1625-1637, Københavns len.

SPØRGEHJØRNET

ved Helge Baun Sørensen

Kære folk på lokalhistorisk arkiv.

Jeg er ved at transskribere nogle breve fra en fynsk møllersøn, der er ved at ud-danne sig rundt omkring på andre møller, end den hjemlige, i 1867. Brevene er skrevet til den trofast ventende forlovede hjemme på Fyn.

Først er han på en grynmølle i København, men fra maj til november 1867 på Utterslev Mølle, og den overskrift har han på alle sine breve. Jeg er ikke i tvivl om, at det er i Utterslev, for han skriver, at han har den smukkeste udsigt over Øresundet, over til Sverige, og han kan se hele hovedstaden, samt mod nord indtil Furesøens bredder.

Jeg ville meget gerne finde Utterslev Mølles beliggenhed og har søgt på nogle gamle kort på sdfekort.dk og hkpn.dk, men helt uden held. Den eneste mølle, jeg kan finde, er Bispebjerg Mølle.

I har et kort på jeres hjemmeside over Brønshøj, Husum og Utterslev fra 1835. Man kan se Utterslev by og helt ude i højre side også noget bebyggelse og ud for det står: Utterslev – og så er der ikke mere med på kortet. Jeg kan ikke få det gjort så tydeligt, at jeg kan se, hvad der er bygget der.

Jeg synes, det kunne være der, Bispebjerg Mølle ligger. Hænger det måske sådan sammen, at Utterslev Mølle og Bispebjerg Mølle er én og samme mølle? Og hvis det er, hvornår har den så skiftet navn?

Er der nogen hos jer, der vil være søde at hjælpe mig?

Med venlig hilsen Helen Møller.

.....

Kære Helen

Tak for henvendelse om møllen i Utterslev.

Hos os har vi altid kun talt om Bispebjerg Mølle, eller Bissebjerg Mølle og er vist ikke stødt på benævnelsen Utterslev Mølle. Men derfor kan den jo sagtens findes og have eksisteret.

På baggrund af omtalen af den fornemme udsigt til både Øresund og andre steder hen, må møllen jo have ligget ganske højt og ikke bare på mere flad mark som i Husum eller Brønshøj.

Jeg fandt et kort fra 1860, som opklarer sagen rimelig tydeligt, idet den angiver møllen på Bispebjerg til "Utterslev eller Bispebjerg Mølle". Så dermed skulle vi have fået svaret.

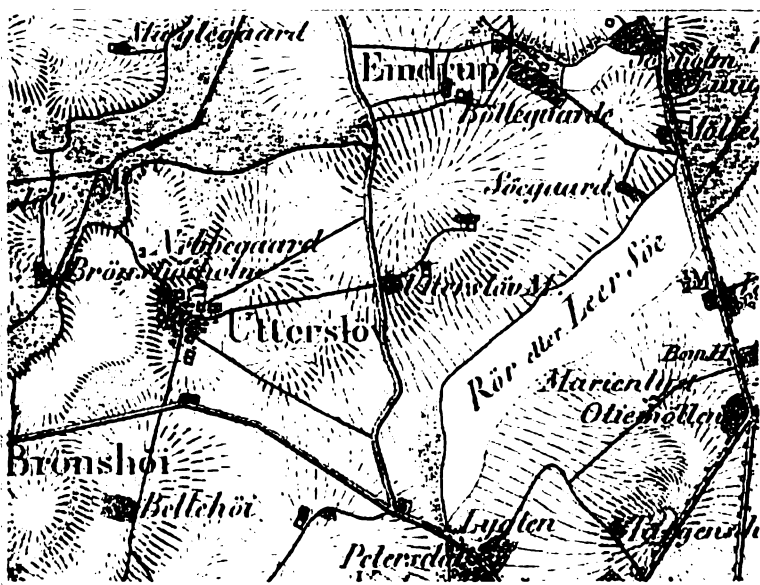
Vi ved ikke, om der har været tale om et navneskift, men måske har den i generationer heddet begge dele, alt efter hvor man kom fra eller tradition.

På Sterms kort fra 1848 står der kun 'Bissebjærg Mølle'.

Jeg fandt på kbh-billeder et smukt foto af møllen, som har kunnet ses viden om og medsender udsnit af omtalte landkort.

mvh

Helge

Udsnit af kort over Utterslevs jorder i 1830, hvor vi finder den eftersøgte 'Utterslev Mølle'. Som det fremgår, ligger møllen ganske alene på bakken op mod Bispebjerg, synlig på lang afstand og med vid udsigt til alle sider. Se maleriet på forsiden af dette blad.

Møllevejen hedder i dag Skoleholdervej og har det samme forløb som dengang. Lersøen er ved denne tid et meget omfattende vandområde.

Fra Kaart over Kjöbenhavns Omegn efter Hans Majestæt Kongens allerhöieste Befaling udgivet af Generalquartiermester-Staben, Kjöbenhavn 1830.

.....

Kære Helge

Tusind tak for oplysningerne om Utterslev/Bispebjerg Mølle og de medfølgende filer.

Mit smil når helt op til ørene i dag.

Mange venlige hilsener

Helen

.....

Kære Helen

Som Helge gør opmærksom på, har Møllen gennem tiderne været benævnt med flere navne, uden at kunne tidsfæste brugen af dem mere præcist. Den har op-

rindeligt heddet Utterslev Mølle. Siden er den i hvert fald senest i 1830-erne blevet kaldt Bissebjerg Mølle (formentlig den folkelige udgave af ordet Bissebjerg), og fra slutningen af 1800-tallet hed den Bissebjerg Mølle.

Hvad angår oprindelsen af møllen, så blev den bygget i 1808 af Ejler Møller, der på daværende tidspunkt ejede Fuglevad mølle ved Mølleåen.

Utterslev Mølle var en såkaldt hollandsk mølle, hvor kun møllehatten med vingerne drejedes, når vinden ændrede retning. Den lå meget højt i landskabet, og der har derfor været en god udsigt med langt udsyn. I 1842 nedbrændte flere bygninger omkring møllen, men selve møllen undgik flammerne.

Efter at en ny ejer var kommet til, blev der også opført en tilbygning med et bageri i 1864. Bagerivirksomheden ved møllen fortsatte langt ind i 1900-tallet, mens selve møllerivirksomheden ophørte i 1905. Det sidste del af møllen blev nedrevet i 1939 for at give plads til nyt boligbyggeri (Bispeparken).

Mvh. Svend Ole Nielsen

Den markante skulptur 'Sneuglen' finder man mellem de store boligkarreer i 'Bispeparken' ud til Frederiksborgvej. Den står præcis på det sted, hvor Bissebjerg Mølle stod i sin tid ud for Skoleholdervej. Møllerivirksomheden ophørte i 1905, og de sidste dele af den gamle mølle blev revet ned i 1939 i forbindelse med de nye boligbyggerier.

'Sneuglen' er skabt af Gunnar Westman (1915-85) og blev opstillet i 1968. I Tingbjerg står en lignende keramikfugl af kunstneren, 'Kalkun', opstillet i 1960.
foto hbs

Udsigt til Bispebjerg fra Tagensvej før de store byggerier, Bispebjerg Hospital og Bispebjerg Kirkegård, blev en realitet. Det er ingen mindre end L. A. Ring, der i 1903 har slået sit staffeli op herude og foreviget det landlige motiv, som kort tid senere blev aldeles forandret.

.....

Kære Svend Ole.

Tusind tak for den uddybende forklaring og for det skønne maleri af den fine mølle. "Min" møllersvend havde ikke været ret længe på møllen, da han skrev at mølleren ikke kunne lære ham noget nyt, men han var betaget af bageriet, som han undertiden besøgte. Svendene der var flinke og svarede på alle hans spørgsmål. Han fik også lov at opmåle bageovnen og han skulle i gang med at tegne den, ifald han skulle få brug for sådan én. I Utterslev blev der bagt rugbrød, som blev solgt i København. Jeg har aldrig hørt at min møllersvend siden byggede en bageovn i sin egen mølle; han boede på landet og bønderne bagte selv deres brød. Der var langt til en større by, så det har ikke kunnet svare sig.

mvh

Helen Møller

.....

Nyt fra Lokalhistorien har fået lov til at bringe uddrag af et par af de breve som møllersvenden skrev til sin kæreste hjemme på Fyn:

Uddrag af brev fra 26. september 1867:

"Forrige Nat blev her forøvet et Tyveri i Bageriet hvor Karlene har deres Sovekammer. Tyven tog en reen Skjorte og et par Støvler samt en Pung med 4 Rd.

og en ditto med en Rigsort, samt en lille Pistol med tilhørende Ammunition hvorimod han efterlod sine gamle elendige Sko og ditto Skjorte; i dag har Politi Assistenten fra Brønshøj været her, at beseede de efterladte Gjenstande og en mistænkt Svensker er allerede anholdt.”

.....

"Utterslev Mølle d. 28. Mai 1867

Kjære Mathilde!

Endnu er jeg ikke naaet saavidt med mine Anliggender om Tangaa Mølle, at jeg kan fortælle dig om jeg snart kommer til Fyen eller ikke. Jeg har faaet Svar fra Godsforvalteren paa Broholm, at han kunde ikke gjøre Hofjægermesteren Forslag om at lade Møllen drive for egen Regning, saaledes som jeg tilbød at ville, men naar jeg opgav, hvad jeg vilde give i aarlig Forpagtningsafgift saa vilde han tage Anlægget som jeg foreslog under nærmere Overveielse. [...]

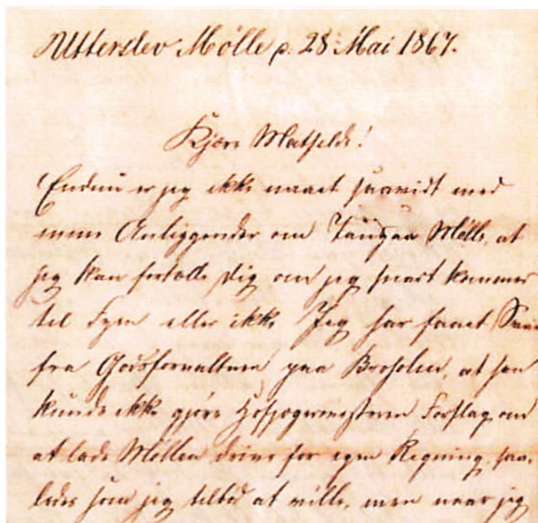
I Søndags havde vi altsaa det store Sølvbryllup herovre, men jeg kunde ikke faa Tid om Formiddagen til at komme i Kirken og den øvrige Tid paa Dagen var der Musik paa Volden og om Aftenen Fyrværkeri paa Nørrefælled, ud efter vores Mølle og det var meget storartet.

Jeg har nu i al venskabelighed holdt en lille Samtale med Mølleren angaaende det omtalte syvende Bud og da han havde mærket at det ikke kunde gaa saa var han meget venlig med at indrømme, at den Skik kunde godt falde væk. Hermed kan jeg altsaa have Aarsag til at være godt tilfreds, da jeg ellers i andre Henseender har det godt, men jeg vilde dog være mere lykkelig ved at være hos en Mand, som jeg kunde have virkelig Agtelse for.

I Møllen her er der ikke noget nyt at lære, men jeg har undertiden Leilighed til at komme ned i Bageriet hvor Bagersvendene ere meget flinke og forekommende med at give mig alle de Oplysninger jeg ønsker. Jeg har maalt Bagerovnen op og skal have det tegnet naar jeg faaer Tid til det, saa at jeg kan have den hvis jeg engang skal være Bager.

Jeg kunde nok have Lyst til at tage over til Eder paa Søndag men jeg kan ikke komme da jeg er omtrent ene paa Møllen. Jeg har kun en lillebitte Kjøbenhavner til at hjælpe mig og det kan ikke være mindre. jeg kan ikke komme op i Møllingerne uden jeg skal staa op paa drengen da de ere saa korte. Men jeg maa bede dig elskede Pige, at hilse dine Forældre fra mig paa Søndag.

Du kan ellers tro at vi har nogle flotte Bønder herovre. Man seer dem kjøre i Calèche- og Wiernervogne og naar der er Bryllup saa møder de unge Herrer til dandsen med sorte Livkjoler, hvidt Slips og Brillen paa Næsen!!"

Udsnit af møllersvendens brev fra 28. Maj 1867. Hans smukke håndskrift er med gotiske bogstaver, som man lærte i skolen indtil omkring 1875.

Arrangementer og møder

Siden udgivelsen af Nyt fra Lokalhistorien marts 2020 nr. 120 har det været nødvendigt at aflyse en række arrangementer og møder grundet nedlukningen:

Følgende arrangementer gennemføres, når det er muligt:

- Åbent Hus på Bispebjerg første fredag i måneden kl. 13.00
- Medlemsmøde onsdag d. 15. april 2020 kl. 12:00-15:00
- Åbent Hus på Bispebjerg fredag d. 1. maj 2020 kl. 13.00
- Foredrag Det borende X mandag d. 11. maj kl. 19:00-21:00
- Byvandring lørdag d. 23. maj 2020 kl. 14:00-16:00.

Følgende arrangementer er udskudt til 2021:

- 2700Kulturdag lørdag d. 6. juni 2020
- Sommerfest lørdag d. 13. juni 2020.

Åbent Hus i Lokalhistorisk Arkiv alle torsdage kl. 18:00-20:00 helligdage og skoleferier undtaget (under forudsætning af ophør af "Regeringens tiltag mod coronasmitte")

Arkivet befinder sig på 1. sal i Kulturhuset Pilegården, Brønshøjvej 17, hvor alle er velkomne til at kigge forbi. Arkivet rummer en stor billedsamling, som man kan gå på opdagelse i og en imponerende samling af lokalaviser, Brønshøj-Husum Avis 1922-2016, Nordvest Avisen 1960-95, Husum Bladet og Husum Avis alle numre. Kig forbi, stil spørgsmål og få en hyggelig sludder. Vi tager desuden imod gamle fotos fra lokalområdet og arkivalier af alle slags.

Lokalhistorisk Selskab for Brønshøj, Husum og Utterslev
Hjemmeside: www.lokalhistorie-bhu.dk
Facebook: Lokalhistorisk for Brønshøj, Husum og Utterslev

Formand: Bo Öhrström, Dyssevænget 74, 2700 Brønshøj, tlf. 4046 9984
e-mail: bo.oehrstroem@gmail.com

Næstformand: Helge Baun Sørensen, Upsalagade 4, st.tv., 2100 Kbh. Ø
tlf. 2423 8280, e-mail: hbs@nr83.com

Kasserer: Anne Brix Christiansen, Dyssevænget 74, 2700 Brønshøj
tlf. 3150 9205, e-mail: anne.brix.christiansen@gmail.com

Anne-Lise Crety, Bjernedevej 13, 2700 Brønshøj, tlf. 3871 4485
e-mail: alk.cre@gmail.com

Svend Ole Nielsen, Birkedommervej 93, 1, 2400 København NV
tlf. 2084 0553, e-mail: svole2@gmail.com

Irene Hjelmsslund, Frederiksborgvej 163 st.th, 2400 København NV
tlf. 3967 9054, e-mail: irene@hjelmslund.dk

Yrsa Holm Kristensen, Poppelhusene 33, 2600 Glostrup
tlf. 2325 0236, e-mail: flyr@mail.tele.dk

Suppleanter:

Manfred Crety, Bjernedevej 13, 2700 Brønshøj,
tlf. 3871 4485, e-mail: mcrety@gmail.com

Reidun Jarlhøj, Abrikosvej 3, 2400 København NV
tlf. 6179 8445, e-mail: reidun@linuxmail.org

Lokalhistorisk konsulent:

Christian Kirkeby, tlf. 2546 8917, e-mail: chr.kirkeby@live.dk

Hvis man ønsker at modtage e-mails om Selskabets arrangementer, bedes man indsende egen e-mail-adresse til bo.oehrstroem@gmail.com

Kontingent for juli 2020 – juni 2021: 150 kr.

Bankkonto: Registreringsnummer 9570 kontonummer 4992458

MobilePay: Nummer 324850

Tryk: Tryk & Kopiservice, Toftemosevej 35, 2650 Hvidovre, tlf. 2713 2020